

А. А. Салавей

СЕМАНТЫКА-ПРАГМАТЫЧНЫЯ ЎЛАСЦІВАСЦІ МАРКЕРАЎ ПРАБЛЕМАТЫЧНАЙ ВЕРАГОДНАСЦІ

Верагоднасць выступае кваліфікатывунай катэгорыяй, якая можа быць рэпрэзентавана ў рознастылёвых тэкстах з дапамогай марфалагічных, лексічных, сінтаксічных, іншых моўных сродкаў і іх варыяцый.

Мэта даследавання заключалася ў вылучэнні семантыка-прагматычных функцый маркераў праблематычнай верагоднасці, якія абумоўліваюць іх ужыванне ў публіцыстычным, навуковым і мастацкім дыскурсах. Матэрыялам даследавання паслужылі 100 беларускамоўных і англамоўных тэкстаў

публіцыстычных рэцэнзій на кнігі, 100 навуковых рэцэнзій на манаграфіі па лінгвістыцы на дзюх мовах, 100 беларускіх і 100 англійскіх апавяданняў сучасных пісьменнікаў.

Пры выкарыстанні маркераў праблематычнай верагоднасці адрасант падкрэслівае, што выказанае меркаванне не з'яўляецца адзіна магчымым і суразмоўца мае права на сумнеў, на іншае меркаванне, на ўласную трактовку падзей. Семантыка-прагматычныя функцыі маркераў праблематычнай верагоднасці раскрываліся з дапамогай кантэкстуальнага метаду. Устаноўлена, што эксплікатары праблематычнай верагоднасці рэалізуюць семантыка-прагматычныя функцыі зніжэння катэгарычнасці, самааўтарызацыі, спасылкі на чужое меркаванне, некатэгарычнага прымушэння да дзеяння, стварэння вобразнасці і іранічнага эфекту, змякчэння крытыкі, стрыманай пахвалы.

Функцыя зніжэння катэгарычнасці ўласціва тром стылям і рэпрэзентуецца мадальнымі словамі *мабыць, магчыма, напэўна, perhaps, possibly, probably* і інш.; мадальнымі часціцамі *бадай, наўрад, хутчэй*; прэдыкатамі *здаецца, падаецца, seem, appear*; мадальнымі дзеясловамі *could, may, might*.

Функцыя самаўтарызацыі актуалізуецца маркерамі *адчуваю, баюся, думаю, лічу, маю спадзеў, мяркую, спадзяюся, сумняюся, на маю думку, як на мне, I assume, I'm doubtful, I'm not sure, I believe, I consider, I doubt, I expect, I hope, in my view, I imagine, I presume, I suggest, I suppose, I suspect, I think*, якія сігналізуюць аб прысутнасці суб'екта мадальнай кваліфікацыі, у ролі якога выступае адрасант.

Функцыя спасылкі на чужое меркаванне ўласціва тром стылям. У публіцыстычных і навуковых рэцэнзіях рэцэнзент прыводзіць думкі іншых аўтараў, каб паказаць існаванне разнастайных поглядаў на вывучаемую праблему. Акрамя таго, ён можа спасылацца на меркаванне самага аўтара кнігі ці манаграфіі для акцэнтавання яго пункту гледжання, які часта адрозніваецца ад агульгапрынятага. У беларускіх тэкстах маркерамі чужога меркавання выступаюць мадальнае словаспалучэнне *на думку аўтара* і яго мадыфікацыі (*на думку даследчыка, даследчыцы* і інш.), прэдыкат *лічыць*. У англійскіх тэкстах чужое меркаванне рэпрэзентавана большай колькасцю адзінак (*assume, believe, consider, hypothesize, propose, regard, think, suggest*). Маркеры *ён / яна лічыць, ён / яна падумаў/ падумала, he / she thinks / thought* выконваюць названую функцыю ў кароткіх апавяданнях. Выкарыстоўваючы дадзеныя эксплікатары, аўтар спасылаецца на словы герояў, якія часцей за ўсё ўтрымліваюць ацэначныя характарыстыкі іншых герояў ці іх учынкаў. Аўтар як бы дыстанцыруецца, спасылаючыся на ацэначныя меркаванні саміх герояў, якія дапамагаюць стварыць іх вобраз і характар.

Функцыя некатэгарычнага прымушэння да дзеяння ўвасабляецца пры выкарыстанні мадальнага слова *можа / можа быць* у пытальных сказах. Гэта можа быць просьба, парада, запрашэнне да сумеснага дзеяння. Мадальнае слова *можа* сумесна з інтанацыйным малюнкам афармляе імператыўнае выказванне ў выглядзе просьбы. Такія выказванні можна разглядаць як

ускосны маўленчы акт з інтэнцыяй прымушэння. Беларускія маркеры ў гэтай функцыі сустрэліся толькі ў апавяданнях, для англійскіх эксплікатараў яна не характэрна.

Функцыя стварэння вобразнасці эксплікуецца лексемамі *быццам, нібы, нібыта, бы, як бы, as if, as though* у беларускіх і англійскіх апавяданнях. Параўнальныя канструкцыі з семантыкай верагоднасці ў апавяданнях выкарыстоўваюцца пры апісаннях герояў, іх фізічнага і псіхічнага стану, прадметаў навакольнага свету, што дазваляе адрасату найбольш поўна прадставіць вобразы герояў. Індывідуальна-аўтарскія вобразныя параўнальныя канструкцыі як маркеры праблематычнай верагоднасці ў дзвюх мовах таксама актуалізуюць індывідуальныя унутраныя свету аўтара, спецыфіку яго мастацкага і рэальнага светаўспрымання.

Функцыя стварэння іранічнага эфекту рэалізуецца канструкцыямі з параўнальнымі злучнікамі і часціцамі *быццам, as if, like* у мастацкіх тэкстах.

Функцыя змякчэння крытыкі маніфестуецца маркерамі *здаецца, (мы) мяркуем, на мой унутраны погляд / на наш погляд, на нашу думку, наўрад ці, (нам) падаецца, хутчэй, could, in my view, I'm not quite sure, perhaps, seem* у навуковых рэцэнзіях.

Функцыя стрыманай пахвалы рэалізуецца ў навуковых рэцэнзіях лексемамі *здаецца, мяркую, на нашу думку, на наш погляд, падаецца, уяўляецца, appear, might, perhaps, probably, seem*.

Такім чынам, галоўныя семантыка-прагматычныя функцыі, рэалізуемыя маркерамі праблематычнай верагоднасці, характэрныя для публіцыстычнага, навуковага і мастацкага стыляў – зніжэнне катэгарычнасці, самааўтарызацыя, спасылка на чужое меркаванне. Функцыі змякчэння крытыкі, стрыманай пахвалы ўвасабляюцца пераважна ў навуковых рэцэнзіях, паколькі навуковы этыкет прадугледжвае карэктнае выказванне як адмоўнай, так і станоўчай ацэнкі. Функцыі стварэння вобразнасці і іранічнага эфекту актуалізуюцца ў мастацкіх апавяданнях на дзвюх мовах, некатэгарычнага прымушэння да дзеяння – у беларускіх мастацкіх тэкстах, што абумоўлена іх вобразнасцю і эмацыянальнай экспрэсіўнасцю.